

Konin, dnia 12 sierpnia 2024 r.

Prof. dr hab. Maciej Łuczak
ul. Królowej Marysieńki 36
62-510 Konin

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Sajek
pt. *Sport parkour w postmodernistycznej preferencji
ekstremalnej ekspresji ruchowej w terenie zurbanizowanym*
napisanej pod kierunkiem dr hab. Piotra Godlewskiego, prof. AWFIS w Gdańsku

1. Podstawy prawne wykonania recenzji

Recenzja dysertacji doktorskiej została przygotowana na podstawie Uchwały nr 1 z dnia 3 lipca 2024 r. Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, zgodnie z którą zostałem powołany na recenzenta pracy doktorskiej *Sport parkour w postmodernistycznej preferencji ekstremalnej ekspresji ruchowej w terenie zurbanizowanym* w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora nauk o kulturze fizycznej doktorantce Szkoły Doktorskiej Pani mgr Aleksandrze Sajek.

W procesie recenzowania zastosowano przepisy prawne Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (opublikowane w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa, dnia 30 sierpnia 2018 r. poz. 1668 z późn. zm., w tym Rozdział 2 i artykuły 186 & 187) dotyczące nadania stopnia doktora.

Magister Aleksandra Sajek dała się poznać jako nauczyciel, kierownik Zakładu Filologii Francuskiej w Zespole Kolegiów Nauczycielskich, stypendystka rządu francuskiego w Cean, Besaçon, Grenoble, Nantes, Dyrektorka Instytutu Kultury Fizycznej i Zdrowia Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koszalinie (a od 1 października Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Koszalinie) oraz autorka siedmiu publikacji naukowych, uczestniczka siedmiu konferencji naukowych oraz współredaktorka monografii, np. *Sport heterogeniczny, kultura – nauka*, wydanej przez Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koszalinie w 2015 roku.

Do realizacji rozprawy doktorskiej pt. *Sport parkour w postmodernistycznej preferencji ekstremalnej ekspresji ruchowej w terenie zurbanizowanym* skłoniła ją prawdopodobnie intuicja, ponieważ sport ten nie należy do najpopularniejszych w skali globalnej, jak na przykład piłka nożna czy piłka koszykowa. W XXI wieku stał się on jednak modny. Najlepszą

reklamę zapewнили mu twórcy ceremonii otwarcia igrzysk olimpijskich w Paryżu w 2024 r. W trakcie ich trwania Simon Nogueira (znany performer, mistrz freerunningu, słynący ze wspinania i poruszania się po dachach) jako jeden z członków sztafety niosącej ogień olimpijski pokonywał swoisty tor przeszkód (parkour), biegnąc po dachach kultowych zabytków Paryża, przyczyniając się do prezentacji francuskiej historii i kultury, demonstrując sprawność godną traceura skaczącego z dachu na dach, i to w strugach deszczu.

Doktorantka zrealizowała interesującą dysertację związaną z pokonywaniem naturalnych i sztucznych barier fizycznych, własnych ograniczeń mentalnych – dosłownie i w przenośni – traceurów uprawiających parkour. Tego typu ujęcie w uwarunkowaniach historyczno-socjologiczno-pedagogicznych oraz społeczno-kulturowych należy do incydentalnych, ale jest ważne ze społecznego punktu widzenia i ma wartość poznawczą oraz aplikacyjną.

Wybór tematu dysertacji był skutkiem dostrzeżenia niedostatku wiedzy w analizowanym zakresie oraz próbą nadążenia, jak pisze Autorka, *za dynamiką rozwoju światów ruchu, będąc jeszcze o krok przed rezultatami badań*. Na pewno tekst ma charakter interdyscyplinarny i intertekstualny, na co wskazuje treść kolejnych rozdziałów, w których jedno zdanie stanowi interpretację drugiego.

Tytuł dysertacji jest niespotykany z uwagi na występujące w nim ważne określenia, aczkolwiek trudne do recypowania dla przeciętnego czytelnika. Jest to rezultat erudycji Autorki, która używa zapewne precyzyjnych określeń celem fokalizowania istoty zagadnienia. Zapewne chciała w nim i w zawartości pracy ukazać nowe przyszłościowe spojrzenie na niszowy sport, starając się przełamać jego koncepcję wynikającą XIX-wiecznej anglosaskiej spuścizny, ponieważ jak pisze, *w związku z rozwojem techniki i nowoczesnych technologii pod wpływem zmian społeczno-kulturowych w sporcie, społeczeństwo tradycyjne przekształca się w społeczeństwo nowoczesne*.

Tytuł *Sport parkour w postmodernistycznej preferencji ekstremalnej ekspresji ruchowej w terenie zurbanizowanym* wydaje się jednak być nieodpowiedni – z kilku powodów. Za dużo w nim informacji, w tym sformułowań będących pleonazmami. Parkur jest rodzajem sportu – podobnie jak szermierka, piłka nożna, czy żeglarstwo. Nie ma sensu zatem pisać „sport parkur”, tak jak i „sport szermierka” czy „sport żeglarstwo”. Przykładowa robocza wersja tytułu mogła by brzmieć: *Parkour – ekstremalna ekspresja ruchowa w terenie zabudowanym. Ujęcie postmodernistyczne*. Mimo to tytuł zawiera wszystkie niezbędne elementy przy konstruowaniu tego typu opracowań. Jako czytelnik oczekiwałbym jednak tytułu przyciągającego moją uwagę

prostszy językiem, w myśl zasady, że autor powinien się tak długo męczyć, aby czytelnik już nie musiał, albo że naczelną zasadą dysertacji naukowych jest ich *intersubiektywna komunikowalność i kontrolowalność*.

Należy jednak stwierdzić, że Autorka jasno nakreśliła cel pracy, którego zamierzeniem było wyjaśnienie przyczyn wyboru przez młodzież parkouru jako formy ekstremalnej ekspresji aktywności ruchowej w przestrzeni zurbanizowanej w okresie postmodernistycznym.

2. Struktura pracy i jej ocena merytoryczna

Recenzowana rozprawa doktorska składa się ze wstępu, 4 wyodrębnionych rozdziałów, zakończenia, bibliografii i trzech streszczeń w języku polskim, angielskim i francuskim. Całość została zawarta na 337 stronach, przy czym 212 stron stanowi tekst, 29 stron bibliografia, 7 stron streszczenia obcojęzyczne, 3 strony spis tabel, 3 strony spis rycin oraz 81 stron Aneks z 5 załącznikami. Przyjęta przez Autorkę struktura pracy składająca się niejako z dwóch części teoretycznej i empirycznej tworzy klarowny, logiczny i dopełniający ciąg treści, które zostały zawarte w jej tytule.

Mimo że konstrukcja pracy nie budzi większych zastrzeżeń, to jednak sugerowałbym w przypadku przygotowania dysertacji do druku nadać tytułom rozdziałów bardziej zrozumiałą dla przeciętnego czytelnika formę. W podrozdziale 1.1.2. tytuł *Aspekt aktywności fizycznej w parkurze* przykuwa uwagę, ale nie wiadomo jaką treść zawiera, czy *problem niskiego poziomu aktywności młodzieży* czy *budowanie tożsamości i wspólnoty*. Tytuł rozdziału drugiego *Dywergencja sportu i sport postmodernistyczny* również wymagałby większej czytelności. Podobnie jak tytuł rozdziału 3.4. pt. *Demografia* mógłby np. nosić tytuł *Uwarunkowania demograficzne parkouru*. W podrozdziale pt. *Demografia* Autorka słusznie wyróżniła podział traceurów ze względu na płeć (skupiając się na mężczyznach uprawiających tę dyscyplinę) i pochodzenie społeczne, zawód, miejsce zamieszkania. Dokonując podziału na płeć – moim zdaniem – należałoby uwzględnić także kobiety, gdyż Autorka pisze, że *sport ten uprawiało w 2020 r. 15% kobiet* (s. 78).

Przydatny okazałby się też słowniczek fachowych określeń występujących rzadko w powszechnym obiegu (choć niektóre słowa Autorka wyjaśnia, np. na s. 10), a także indeks nazwisk i wykaz skrótów. Wszystkie te uwagi związane z konstrukcją dysertacji mają charakter dyskusyjny, Doktorantka nie musi się z nimi zgodzić.

Analizując Wstęp dysertacji pod względem merytorycznym, nie stwierdziłem poważniejszych przeoczeń w ocenie autotelicznej parkouru oraz parkouru jako sportu, a wręcz przeciwnie wiele wartościowych treści.

Ramy chronologiczne Doktorantka założyła prawidłowo, ujmując w swej pracy pierwsze dziesięciolecie XXI wieku, tylko niekiedy sięgając do początków lat 80. ubiegłego wieku. Cezurę końcową autorka wyznaczyła na lata 2023-2024.

We wstępie Autorka słusznie pisze, że *sport pełni w życiu jednostki ważną rolę. Pomaga bowiem poznać samego siebie i pokonać własne ograniczenia*. Omawiając meandry parkouru, podjęła się próby sformułowania własnej definicji tego sportu. Twierdzi, że nie jest to sztuka (takiego określenia używano już w renesansie m.in. w odniesieniu do gimnastyki lub wcześniej do sportów walki) ani forma ruchu, ale ekstremalna ekspresja ruchu (o której pisał Emil Jaques-Dalcroze we wstępie *La Rytmique*, vol. II, Lausanne 1917). Nowoczesne sporty postmodernistyczne to m.in. sporty życia, jak np. parkour, a ostatnio wspinaczka sportowa – odmiana wspinaczki skalnej. Słusznie więc Autorka przytacza podział terminologii na terminologię sportu, terminologię parkour i terminologię czynności ruchowych oraz wyjaśnia jej pochodzenie.

W pracy postawiono pytania badawcze, na które starano się za pomocą metody naukowej odpowiedzieć. Doktorantka postawiła ich 20. Uważam, że jest ich zdecydowanie za dużo. Można je skomasować i ograniczyć do kilku. Podobnie rzecz dotyczy hipotez badawczych. Oczekiwałem natomiast, aby w celach aplikacyjnym i użytecznym pracy podać przykład projektu parkouru dla traceurów w przestrzeni zurbanizowanej miasta.

Z obowiązku recenzenta wskazuję, że w tekście wstępu, podobnie jak i w treści pozostałych rozdziałów, występują lapsusy obliczeniowe czy literowe, jak np. na s. 10 dziewiąty wiersz od góry, jest *sport wyczynowego* a powinno być *sport wyczynowy*. Jednak pojawiają się one incydentalnie, podobnie jak powtórzenia, np. na s. 29 – *reinterpretowane i modyfikowane* w sąsiednich zdaniach (werset 14 i 15), albo na s. 112 – *praktykowania parkouru i praktykujących parkour*. Sporadycznie zdarzają się też niezrozumiałe zwroty, np. określenie *dla wielu parkujących parkour*. Zapewne jest to lapsus, bo chodzi o *praktykujących parkour* (s. 114, trzeci wiersz od dołu). Również w rozdziale 4.2.1. *Wyniki badań i analiza statystyczna* nastąpiła pomyłka w obliczeniach na s. 124. Po obliczeniu poziomu wykształcenia respondentów, zamiast sumy 100% dla respondentów deklarujących wykształcenie

(podstawowe, zawodowe, średnie, wyższe I stopnia – lic., inż., wyższe II stopnia – mgr, mgr inż., wyższe III stopnia – doktor), wynosi 106 %.

Niektóre stwierdzenia zawarte we wstępie odnoszące się na przykład do ekspresji ruchu, jak *akcesoria psychiczne*, charakteryzują nie tylko uprawiających parkour, ale z powodzeniem można je odnieść do sportów walki czy gimnastyki XVI-wiecznej i dzieła Włocha Archange Tuccaro pt. *Trzy dialogi o ćwiczeniu skoków i o woltyżerze w powietrzu* (Trois dialogues de l'exercices de sauter et voltiger en l'air, 1599). Tuccaro praktykował skok zwany kubistycznym jako znany w starożytności *produkt sztuki ruchu*. Donosił, że jako pierwszy wykonał tzw. salto mortale – śmiertelny skok (R. Wroczyński, *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, BK Wrocław 2003, s. 75). Można zgodzić się z Autorką, że *możliwość włączenia współzawodnictwa traceurow do programu igrzysk olimpijskich mogłaby stanowić istotną sytuację graniczną dla parkouru*, czego prawdopodobnym zwiastunem była wspomniana uroczystość otwarcia igrzysk olimpijskich w 2024 r., choć jak pisze doktorantka *większość praktykujących parkour nie chce, aby ich sport stał się dyscypliną olimpijską ani włączoną do struktur federacji gimnastycznej* (s. 210).

W rozdziale 1. *Stan badań i analiza literatury – bibliometria* Doktorantka charakteryzuje społeczne aspekty parkouru, jego pozytywny wpływ na aktywność fizyczną człowieka, zdrowy tryb życia i rozwój motoryczny. Podkreśla, że sport ten, rozprzestrzeniając się na wiele krajów, nabrał charakteru globalnego i przyczynił się do sportyzacji i formalizacji tej dyscypliny.

Równocześnie Autorka przeanalizowała literaturę i scharakteryzowała ją pod względem stosowanych metod naukowych, tj. etnograficznej, analizy tekstów/filmów, kulturowej, dokumentów, Internetu/mediów, wywiadu, badań jakościowych i ilościowych, praktyk fizycznych. Natomiast jeśli chodzi o narzędzia badawcze, wymieniła i opisała metody analizy tekstów, zawartości mediów, Internetu, praktyk parkouru, dokumentów w tym dokumentów prawnych, polityk miejskich, literatury, filmów, przestrzeni miejskich, obserwacji praktyk parkouru, danych ilościowych i jakościowych, obserwacji, badań terenowych, wywiadów pogłębionych, etnografii.

Na podkreślenie zasługują starannie przygotowane tabele autorskie w rozdziałach 1 i 2. *Podział wybranych publikacji w ujęciu problemowym*, a także *Podział wybranych publikacji w ujęciu problemowym z uwzględnieniem parkouru, aktywności fizycznej człowieka czy Zestawienie metod i narzędzi badawczych wykorzystanych w wybranej literaturze*.

Rozdział 2. zatytułowany został *Dywergencja sportu i sport postmodernistyczny*. Autorka przybliżyła w nim początki pojawienia się terminu postmodernizm, jego rozumienie i oddziaływanie na kulturę, religię, naukę, filozofię, człowieka i społeczeństwo. Równocześnie wprowadza czytelnika w treść kolejnego podrozdziału poświęconego ciału ludzkiemu (określanemu przez prof. Zbyszko Melosika jako *ciałocentrycznym*) i jego konsumpcji oraz roli mediów w promowaniu cielesności, jej ideowej indywidualizacji, celem dysponowania nim zgodnie z jego upodobaniami. Autorka, analizując określenie *Sport postmodernistyczny*, wskazuje jego kontekst kulturowy i dokonuje porównania między sportem tradycyjnym a wartościami, jakie niosą sporty trendowe. Przywołuje także termin *trendsport*, jako odróżniający określone nim zjawiska pozbawione *niekiedy binarnego kodu wygrana – porażka*, a także preferujące *wirtuozerię ekspresji ruchu* od tradycyjnych sportów i dyscyplin sportowych. Definiuje też termin *trend sportowy* i wskazuje, kiedy sport *zaczyna być trendem sportowym, a kiedy nim nie jest*, ustępując miejsca kolejnemu skojarzeniu. Taką alternatywą jest *sampling*, który tworzy nowe praktyki i techniki ruchowe na podstawie istniejących wcześniej. Rozważania swe Autorka kończy stwierdzeniem, że *obecnie sport powszechny postmodernistyczny jest systemem otwartym, trudnym do zdefiniowania i heterogenicznym*.

Treścią głównego **rozdziału 3.** jest *Charakterystyka parkouru* (s. 61-73). W nim Doktorantka dała upust swoim zainteresowaniom, wyjaśniła termin parkour, przedstawiła jego syntetycznie zarysowaną historię oraz twórców, przybliżyła oznaczanie uczestników tego sportu. Ponadto wymyśliła i opracowała diagramy z zarysowaniem funkcji parkouru, a także kulturowej strefy systemu parkour. Nakreśliła też wymiar filozoficzny parkouru z jego dezaprobatą *olimpijskiej zasady rywalizacji*, skłaniając się w kierunku *filozofii szacunku, współpracy, siły oraz wytrzymałości*. Równocześnie dokonała charakterystyki *demograficznej* osób praktykujących parkour z podziałem na płeć, pochodzenie społeczne, wykonywane zawody, środowisko zamieszkania i różnicowanie etniczne wskazując na znaczne zainteresowanie parkourem i subkulturami parkouru oraz nie mającej w nim miejsca hierarchizacji. Przedstawiła jego postrzeganie i małą konkurencyjność wobec innych sportów uprawianych w małych grupkach, ale za to jako przeciwwaga dla spędzania czasu wolnego w tradycyjny sposób. Twierdzi, że grupy traceurów nie mają charakteru jednorodnego. Do zmiany relacji pomiędzy jednostką a ciałem przy nauce wykonywana ćwiczeń nie stosują tych samych metodyk. W kolejnych podrozdziałach Autorka prezentuje różne funkcje parkouru jako formę swoistego protestu społecznego, „teatru fizycznego”, stylu sztuk walki, zabawy w terenie miejskim, skutkującą poczuciem większej wartości społecznej traceurów oraz prezentuje swoisty kodeks postępowania. Koniec rozdziału trzeciego zamyka część teoretyczną pracy, która przygotowana

została ze znaczną znajomością analizowanego zagadnienia i wykorzystaniem trudnych w odbiorze, ale fachowych zwrotów czy określeń.

W rozdziale 4. Autorka skupiła się na celu pracy i metodologii badań oraz materiale badawczym. Podała, że jej celem było wyjaśnienie przyczyn preferencji młodzieży w wyborze postmodernistycznej formy aktywności ruchowej parkour jako ekstremalnej ekspresji ruchowej w przestrzeni zurbanizowanej. Zrealizowanie tak doniosłego tematu, bo dotyczącego rzadko pojawiającego się w tego typu dysertacjach zagadnienia, i zastosowanie zarówno badań jakościowych, jak i ilościowych, było możliwe dzięki uzyskaniu danych z ankiet rozesłanych za pomocą portali internetowych. Zawarte w nich pytania dotyczyły różnych postaci uprawiania parkouru, takich jak formy organizacyjne, motywacje, preferencje, środowiskowe oraz postrzeganie tej dyscypliny przez respondentów. W pracy posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Do oceny wyników badań wykorzystano technikę ankiety. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz ankiety w postaci pytań ankietowych stworzonych przez Autorkę pracy.

Badaniami objęto 234 osoby (190 mężczyzn i 42 kobiety) w wieku od poniżej 18 roku życia do powyżej 41 roku życia. Respondenci wywodzili się z Europy, Ameryki Północnej, Afryki i Azji. Byli to mieszkańcy uprawiający parkour w Anglii, Belgii, Finlandii, Francji, Niemczech, Portugalii, kraju Basków (Hiszpania), Ukrainie, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Meksyku, Algierii, Izraelu, Nigerii, Singapurze i na Filipinach. Ankiety przeprowadzono w okresie kwiecień – wrzesień 2023 r. w formie online.

Doceniam różnego rodzaju trudności organizacyjne związane z przeprowadzeniem tego typu badań. Zdaję sobie sprawę z wysiłku włożonego w ich przygotowanie i przeprowadzenie. Elementem zakłócającym losowy dobór próby było podjęcie się wypełnienia arkusza ankiety składającej się z 40 pytań. W analizie wyników badań wykorzystano adekwatne metody statystyczne.

Zastosowane w pracy metody badawcze do tak przygotowanych badań zostały dobrane prawidłowo, a niektóre z metod standardowych twórczo dostosowane do specyfiki badanej dyscypliny. Stwierdzenie to w równej mierze należy odnieść do użytych w pracy metod statystycznych. Atutem pracy jest liczebność grupy badawczej pochodzącej z wielu państw z różnych kontynentów. W pracy brakuje wyodrębnienia zmiennych, które określiłyby kierunek przeprowadzonych badań, np. która ze zmiennych jest zależną, a która niezależną. Tym bardziej że przykładowo w jednej z tabel nr 8. (s. 123) ustalone kategorie wieku są umowne. Moim zdaniem przyjęcie skali ilościowej – naturalnej dla wieku dałoby bardziej dokładny obraz.

Wnioski końcowe

Magister Aleksandra Sajek podjęła ważny problem badawczy dla kultury fizycznej. Jasno sprecyzowała cel pracy. Dobrze dobrała metody badawcze, które pozwoliły zweryfikować założenia i osiągnąć cel dysertacji w postaci bogatej szczegółowej informacji na temat parkouru. Dzięki temu głębiej zrozumiała doświadczenia nabyte w drodze praktyki przez traceurów i poznała różne punkty widzenia na tę dyscyplinę. Skupiając się na okresie postmodernistycznym, uwzględniła respondentów z kilku kontynentów i 19 krajów naszego globu. Dysertacja została przedstawiona w sposób dojrzały, dzięki dobrej znajomości problematyki, opartej na dobrze wyselekcjonowanej i dobranej literaturze, w znakomitej większości obcojęzycznej, precyzyjnemu dobraniu metod diagnostycznych i stosunkowo licznej grupie badawczej. Dlatego można zgodzić się ze stwierdzeniem Autorki co do *istotnej kumulacji wiedzy w dysertacji* dotyczącej parkouru. Jednak jeżeli chodzi o stwierdzenie, że *będzie stanowić exemplum dla opracowania innych form współczesnej miejskiej aktywności fizycznej* zachowałbym większą powściągliwość. Na pewno godnym podkreślenia jest to, że Autorka widzi potrzebę dalszych pogłębionych badań nad parkourem.

Niezależnie od dostrzeżonych drobnych uchybień, podjęty w pracy problem badawczy, został rzetelnie spenetrowany i przedstawiony, zarówno od strony formalnej, jak też merytorycznej. Doktorantka w zakresie wybranej problematyki, skutecznie poradziła sobie z analizą oraz formułowaniem wniosków końcowych od strony historyczno-filozoficzno-psychologiczno-pedagogicznej, udowadniając, że można dobrze przygotować pracę interdyscyplinarną o cechach teoretycznych i empirycznych.

Konkludując nie mam wątpliwości, że mgr Aleksandra Sajek przedstawiła wartościową rozprawę doktorską, dając dowód dojrzałości i profesjonalizmu badawczego. Dlatego stwierdzam, że dysertacja doktorska w pełni odpowiada wymaganiom stawianym pracom naukowym na stopień doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej.

Zatem wnoszę do Komisji powołanej przez Radę Naukową Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku o dalsze procedowanie sprawy nadania mgr Aleksandrze Sajek stopnia doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej.

Maciej Łuczak